

Årsrapport fra programsensor bachelor i sosiologi, Universitetet i Bergen 2020

Professor Jorid Anderssen, Institutt for samfunnsvitenskap (ISV) UiT Norges arktiske universitet.

Programsensor ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, UiB, studieprogram/fagområde sosiologi for perioden 2018-2021

Instituttet ønsket at jeg denne gangen skulle spesielt ta for meg seminarene, og hvordan de fungerte. Siden seminarene har fungert ulikt, ønsket instituttet innspill til en diskusjon om seminarenes rolle i undervisningen, og hvordan seminarene kan forbedres. Det ble avtalt fokusgruppeintervju med seminarledere på ulike emner, samt med faglærere. Møtene var planlagt gjennomført i midten/slutten av mars måned. Samtidig søkte instituttet om støtte til å ansette en universitetslektor for høsten 2020 for å utvikle seminarene som læringsaktivitet.

Rett før de avtalte møtene ble universitetene nedstengt på grunn av coronaepidemien. Intervjuene ble derfor utsatt til høsten 2020. I mellomtiden hadde instituttet ansatt universitetslektor Melissa G. Andersen for å utvikle seminarene.

Denne rapporten er skrevet på bakgrunn av intervju med studenter på bachelor i sosiologi, seminarledere og emneansvarlige. Som forberedelse til intervjuene har jeg som programsensor hatt møter med Andersen i forkant av møtene. Vi har snakket om seminarundervisningen, og blant annet diskuterte og justert Andersens utkast til intervjuguide. Andersen rekrutterte også deltakere til intervjuene. Like før intervjuene skulle gjennomføres, økte coronasmitten. Det ble anbefalt hjemmekontor på universitetene og all undervisning bortsett fra seminarundervisning var digitalisert. Intervjuene ble derfor gjennomført digitalt, på Zoom.

Grunnlaget for rapporten er fire fokusgruppeintervju; to møter med studenter fra alle tre årene på bachelornivået, et møte med seminarledere for bacheloremner, og et med emneansvarlige på instituttet. Møtene ble gjennomført på 2 ulike dager. Møtene med studentene og seminarlederne ble foretatt den 6. november. På det ene møtet med studentene deltok 8 studenter, på det andre 4 studenter. Både Andersen og undertegnede deltok på begge møtene. Til sammen deltok 7 studenter fra 1. året, 2 fra 2. året, og 3 fra 3. året i bachelorstudiet. På møtet med seminarlederne deltok 8 seminarledere sammen med Andersen og undertegnede. Seminarlederne var masterstudenter, og de var seminarledere både på obligatoriske emner og valgemner. Intervjuene med de emneansvarlige ble foretatt den 12. november. Der deltok 5 av faglærerne, samt Andersen og undertegnede. Andersen ledet møtene, men vi deltok begge som intervjuere på alle tre møtene. Før intervjuene ble

jeg som programsensor kjent med to dokumenter som er utarbeidet av Andersen i løpet av høstsemesteret, et om veiledning for retting av obligatoriske oppgave, det andre er et forslag til arbeidsinstruks for undervisningsassistent ved instituttet.

Aller først er det viktig å si at det å intervjuer studenter og ansatte på zoom er veldig annerledes enn å være til stede fysisk sammen med dem. Spesielt merket jeg det når det gjeldt studentene. Mine tidligere erfaringer med studentevalueringer er fra å sitte sammen rundt et bord. En slik dialog kan være vanskeligere å få til over Zoom. For eksempel, i et møte rundt bordet ser en som intervjuer om en av deltakerne som ikke spesielt ber om ordet ser ut til å ønske å si noe. En kan da spørre om denne personen har noe å tilføye. Dette er ikke mulig på samme måte ved bruk av Zoom. Til tross for det, mener jeg at vi har fått med de viktigste argumentene fra de ulike deltakerne.

Studentenes synspunkter på seminarundervisningen

I et semester der veldig mye av undervisningen foregår digitalt, er studentene veldig godt fornøyd med å kunne delta på fysiske seminar der de kan møte andre studenter og diskutere med dem. Selv om studentene synes det er greit med digital undervisning og informasjon og tilbakemeldinger digitalt, er det fint å kunne møtes fysisk. Alle studentene vi intervjuet ser fram til å være fysisk til stede på undervisningen når epidemien er over.

Når det gjelder selve seminarene sier flere av studentene at de skulle ønske at de ved starten på universitetsstudiet hadde fått informasjon om hva seminarene skal være. Spesielt førsteårsstudentene visste lite om hva som egentlig er hensikten med seminarene, de bare meldte seg på seminarene fordi de trodde at det er noe en må.

Studentene har ulike erfaringer med seminar og seminarledere. De er jevnt over fornøyd med seminarlederne, og synes at seminarene har fungert forholdsvis greit. De er likevel klar på at deres viktigste ønsker for seminarundervisningen er at seminarene skal få fram klasseromsfølelsen fra videregående skole.

Studentene ønsker at seminarene skal være en forlengelse av forelesningene. Seminarleder bør da være mer som en foreleser, som forklarer det som ble tatt opp i forelesningen. Seminarleder skal være forberedt og holde styringen på det som skal skje i seminaret. Samtidig er det viktig å få diskutert lærestoffet. Det er også viktig at den enkelte student kan få forklart individuelt det han/hun synes er vanskelig å forstå. En student sier at seminarlederen må være inkluderende og få til diskusjon, samtidig som han/hun må holde styringen.

Flere savner mer struktur på seminarene. De vil at seminarene skal ha samme form som forelesningene, med en struktur som seminarleder følger. De mener at seminarene er for fritt lagt

opp, og at for mye av egen læring det overlates den enkelte student. Under intervjuene kom det fram ønsker om at seminarleder burde starte seminarene med en oppsummering og repetisjon av forelesningen, før de går i gang med selve diskusjonen.

Slik seminarene fungerer i dag, får de 1-3 dager før seminarene, utlevert spørsmål som det skal jobbes med i seminarene. Det er da forventet at studentene forbereder seg. Imidlertid er spørsmålene ofte slik at en kan kikke i forelesningsnotatene for å finne svaret. Enkelte forteller at det er liten vits i å forberede seg da, og at det er for lite utfordrende å ha spørsmål som en enkelt kan finne svaret på i forelesningsnotatene. De forteller at når de møtes i seminarene, blir det ofte lite diskusjon. Det blir mye dødtid, og de bare leser opp svarene på de forberedte spørsmålene. De ønsker derfor spørsmål som oppfordrer mer til diskusjon.

Flere forteller at det er de samme studentene som tar ordet på hvert seminar. De ønsker derfor at seminarleder prøver å involvere flere, for eksempel ved å spørre direkte noen av dem som ikke tar ordet uoppfordret. Det ville kanskje engasjert flere av studentene. De ønsker også større variasjon i opplegget for seminarene. I de fleste seminarene er det flere grupper, da er det viktig at det som blir diskutert i de ulike gruppene blir tatt opp i plenum. Det er også viktig å få vite hva som er riktig svar på gruppeoppgavene. Studentene vil vite at de sitter med riktig svar når de går fra seminaret.

Selv om de ønsker mer gruppearbeid, er det flere som mener at kollokviene fungerer dårlig. Når en ikke kjenner noen av medstudentene, blir det vanskelig å finne gruppe selv. Samtidig kan kollokviegruppene være en måte å bli kjent med andre på. Studentene mener fordelingen av deltakere i kollokviegrupper må overlates til instituttet.

Spesielt førsteårsstudentene ønsker en seminarleder som holder orden på hva de skal komme gjennom av pensumstoff. En student forteller at da de ble sterkt oppfordret til å lese pensum til hvert seminar gikk det bedre med lesingen. Men de er likevel kritiske til hvor stort faglig utbytte de får av å delta i seminarundervisningen. De savner en mer tydelig rolle fra seminarleder, der seminarleder viser seg som en lærer som holder orden på at de lærer det de trenger for å fortsette med faget, i stedet for en passiv deltaker eller ordstyrer i seminarene.

Noen sier at det som fungerer dårligst i seminargruppene, er det sosiale. Selv der seminarlederne prøver å arrangere treff el. l. er det vanskelig å få respons fra studentene. Til tross for dette, er det flere av studentene som forteller at de møter opp på seminarene først og fremst for den sosiale delen. Flere sier at selv når de har fått lite faglig utbytte, møter de likevel, fordi den sosiale biten er såpass viktig nå i Coronatiden når det meste er nedstengt.

De kjenner flere studenter som har sluttet å møte opp på seminarene. De tror at noen av årsakene til dette er at de får lite faglig utbytte av å være der, eller at seminarene ikke passer for dem. Ved påmelding til seminarene kan det også være uklart for studentene hvilken undervisningsmodell de skal melde seg på, om de skal ta emnet med eller uten seminar. Studentene mener at det kan være at noen har meldt seg på en modell som de egentlig ikke hadde tenkt seg. Det er også noen som ikke vil gå fordi det er så få som møter opp. Andre igjen fordi de ikke er forberedt. Dette gjelder også flere av de vi snakket med. Andre møter opp selv om de ikke er forberedt, de sier de likevel får utbytte av å delta.

Flere synes seminarundervisningen slutter for tidlig i semesteret. De ser for seg at det kunne vært fint med seminarundervisning fram til et par dager før eksamen. Da har en endelig lest gjennom pensum og har oversikt over hva som er viktig. De mener at de da ville hatt stort utbytte av å kunne fått diskutert med de andre studenter og med seminarleder.

De aller fleste synes det er positivt å få en påminnelse via mail når de uteblir fra seminarene. Da presser de seg til å delta. Andre studenter minner på at det er en liten avstand mellom frihet og kontroll, og at for mange påminnelser kan oppleves som kontrollerende. Påminnelsene blir praktisert ulikt i de ulike emnene. Studentene er likevel overbevist om at påminnelser fører til at flere møter opp på seminarene.

Når det gjelder de obligatoriske oppgavene sier studentene at de ønsker mer innføring i akademisk skriving. Flere av studentene lurer på hva som kjennetegner en akademisk tekst. Og også hva som kjennetegner en god og en dårlig akademisk tekst. De synes de har for lite kunnskap om hva som kreves av en oppgave på universitetsnivå, og sier at en forelesning (på sos 100) og et kort skriveseminar om akademisk skriving ikke er nok. Referansestil og kildebruk blir også praktisert ulikt hos de ulike lærerne. Dette er forvirrende. De aller fleste er likevel fornøyd med den skriftlige tilbakemeldingen de har fått på oppgavene så langt.

Seminarledernes synspunkter

Seminarlederne er masterstudenter, og de vi snakket med hadde erfaringer som seminarledere på ulike emner og på ulike trinn i bachelorutdanningen. De synes dette har vært et krevende semester, og at Corona har ført til at de arbeider mer enn de hadde tenkt seg.

Som seminarledere har de mye ansvar, men de kommer ganske uforberedt til denne jobben. De vet lite om hva som kreves av dem, og de vet heller ikke hvor de skal få hjelp for å gjøre denne jobben best mulig. Det er ingen kunnskapsoverføring fra tidligere, derfor gjør en det en er vant til og det en

tror fungerer ut ifra egen erfaring som student. De opplever at de har fått litt vel mye tillit fra instituttet i denne jobben, og har fått en stor tillit i å lage sitt eget opplegg.

De har også ulike erfaringer fra samarbeid med emneansvarlig. Noen har tett kontakt med emneansvarlig, andre har liten kontakt. De som har erfaring med tett samarbeid med emneansvarlig, sier det har vært lærerikt og fint. Disse sier de føler seg bedre rustet til denne ansvarsfulle jobben. De fleste får imidlertid lite innspill på hvilke ønsker og behov de emneansvarlige har i forhold til seminarene.

De etterlyser også mer initiativ fra instituttet for å få mer opplæring av seminarledere. For eksempel fikk ikke seminarledere informasjon om et kurs i pedagogikk tidlig i høstsemesteret. Det er mulig at det kunne ført til at de føler seg bedre rustet for denne jobben.

Når det gjelder spørsmålene som skal diskuteres i seminargruppene, leverer emneansvarlig dem, og seminarlederen forbereder seg til å diskutere disse spørsmålene. De emneansvarlige legger vekt på ulike ting. Seminarledernes erfaringer tilsier at åpne spørsmål fungerer best i seminargruppene. Det fungerer også fint å diskutere begreper.

De sier at en fungerer best som seminarleder hvis en har lite forventninger til studentene. Jo mindre forventninger en har, dess bedre. Som seminarleder må en derfor legge bort forventninger om at studentene har lest pensum og at de har vært på forelesningene. Starter en jobben med slike forventninger, kan en bli skuffet. En stor del av studentene kommer uforberedt. Flere av seminarlederne sier at de holder forelesninger i seminarene. De forteller at studentene forventer at de skal forenkler pensum for dem. Det kan være arbeidskrevende og slitsomt. De bruker derfor mye tid til å forberede seg. I denne forbindelse etterlyser de bedre oversikt over hvor mye tid til forberedelser det forventes av en seminarleder, og hvordan de skal fordele tiden sin.

Seminarlederne har prøvd ulike måter å legge opp seminarene på for å aktivisere studentene. Noen presenterer spørsmålene fra emneansvarlig, og så diskuterer de spørsmålene, i grupper eller i plenum. Det kan være vanskelig å aktivisere studentene da. Seminarledere for innføringsemnene prøver også å forberede studentene til neste ukes forelesning. Studentene får plan for hver uke, og en plan for når det forventes at de skal ha lest de ulike delene av pensum. Dette fordi studentene mener at det er mye stoff å gå gjennom, og de har etterlyst mer tydelige leselister. Dette medfører også en ganske streng styring av studentene. Som seminarledere føler de imidlertid at det fungerer. Studentene ønsker også klarhet i hva som er viktig innenfor pensum, og seminarlederne prøver å forklare studentene det.

Enkelte seminarledere sier at de også har prøvd en strengere styring på seminarene for de mer viderekommende studentene. De har fått studentene til å skrive sammendrag av hver sin del av pensum, som også deles med de andre studentene. Det føler studentene er nyttig, og møter opp på seminarene. Men ofte fungerer det en kort periode. De sier også at det er vanskelig å få enkelte studenter til å delta mer aktivt i seminarene, de kan være svært sjenerte og tør ikke å ta ordet i seminarene. Det er da vanskelig å vite hvor mye en skal presse på for å få dem til å delta.

Dette får seminarlederne til å komme inn på en del av arbeidet som de ikke var forberedt på da de startet i jobben. Ifølge seminarlederne har det i dette semesteret pga Corona og mangel på fysisk tilstedeværelse, vært større avstand mellom foreleser og student enn det vanligvis er. Som seminarledere er de klar over at seminaret kan være den eneste sosiale arenaen en bachelorstudent deltar på i sitt fagmiljø. Studentenes eneste kontakt med universitetet kan være seminarlederen, og kan være den eneste de har bygd opp tillit til. Derfor tar studentene kontakt med sine seminarledere, også når de sliter psykisk. Seminarlederne får derfor mange henvendelser som angår personlige ting, fra ensomme studenter som sitter mest hjemme. De etterlyser derfor mer hjelp til rolleavklaring. Hva er deres ansvar og hvor langt går dette ansvaret? Enkelte sier at de føler at de er i en form for kontaktlærerrolle. Seminarlederne etterlyser mer hjelp fra instituttet, og de etterlyser også anerkjennelse på dette viktige arbeide som går langt utover deres faglige ansvar.

Seminarlederne er klar på at kollokviegruppene digitalt ikke fungerer. De mener også at kollokviegrupper, uansett form, må lages rundt folk som kjenner hverandre fra før. Det er mange studenter som av ulike grunner ikke ønsker å delta. Når det er frivillig deltakelse både på kollokviegruppene og seminargruppene, er det vanskelig å få i stand kollokviegrupper. Seminarlederne sier at sammensetningen av gruppa og størrelsen på den betyr mye. Dette gjelder både for seminargruppene og kollokviegruppene, men dette er slike ting de som seminarledere i liten grad kan påvirke.

Når det gjelder de obligatoriske oppgavene har studentene vært fornøyd med tilbakemeldingene på oppgavene. Studentene ønsker tilbakemelding også når de har måttet levere inn for 2. gang, og har fått det. Studentene sliter med å forstå hva akademisk skriving innebærer, og seminarlederne etterlyser flere kurs for studenten. Dette gjelder ikke bare studenter på 1. året i bachelorutdanningen, men også for 2. og 3.-årsstudentene. Studentene sliter også med å sette opp referanser og kidehenviing. Seminarlederne er de som får høre studentenes frustrasjoner, og mener for mye av at oppfølgingen er studentens faglige fremgang er overlatt til seminarlederne.

Seminarlederne sender studentene mail når de ikke møter opp på seminarene. De studenten som faller fra gjør det ofte fordi de ikke har fått med seg forelesningene, de jobber kanskje og har ikke fått

lest. Derfor dukker de ikke opp i undervisningen, inkludert seminarene. Seminarlederne mener at selv om studentene får slike påminnelser, er det kanskje ikke nok for å få dem til å komme på seminarene.

Møte med de emneansvarlige

De emneansvarlige vil gjerne at seminarene skal ha mer struktur. For en emneansvarlig er det viktig å få en helhetlig undervisning i sine emner, og seminarene er en viktig del av det. Når emneansvarlig lager spørsmålene til seminarene vet de ikke helt hvordan de fungerer i seminaret. For å få engasjement hos studentene, prøver de å lage ulike typer spørsmål. Det er imidlertid ikke en fast møteplass mellom seminarleder og emneansvarlig der de kan diskutere slike ting. Det savnes derfor mer kommunikasjon mellom faglærer og seminarleder. Det er i dag ulik hyppighet på slike møter. Det er gjerne et par møter samt mailkontakt mellom de fleste emneansvarlige og seminarlederne, selv om enkelte kan ha ukentlig kontakt med sine seminarledere.

Faglærerne har en del tanker om hva som fungerer for seminarene. Noen sier at de synes studentene bør jobbe mer med leserapporter fra pensum, dvs. lage oppsummering av pensum. Noen emneansvarlige har lite tro på muntlige presentasjoner i seminarene. Det blir lett kjedelig for studentene å høre på de andre. De foreslår derfor at det bør legges mer vekt på rapportskrivning. Det er viktig å få studentene til å skrive. Dette bør kombineres med et større felles prosjekt. I høst hadde noen «Helene sjekker inn» som felles prosjekt – det så ut til å gå greit. Faglærerne tror på at en kombinasjon av essay og leserapporter gir bedre læringsutbytte. De forteller at i enkelte emner har studentene vist leserapportene til hverandre. Det har vært positivt for læringen. Enkelte mener også at det bør investere mer i skriveseminar. Det finnes lærebøker i akademisk skriving, og det burde kanskje vært mer aktiv bruk av slike lærebøker.

Når kommentering av skriftlige arbeid blir overlatt til seminarlederne, er utfordringen å få seminarlederne til å gi relevante kommentarer. De viser til at det er eksempler på at seminarledere har hengt seg opp i små feil, pirk, men har ikke kommentert selve det faglige innholdet. De mener at slik det er nå er altfor mye overlatt til seminarlederne selv.

Ifølge faglærerne har det «alltid» vært problemer med hva seminarene skal være. Hvilket opplegg som gir best læringseffekt for studentene, og hvordan de skal legges opp, har vært en stadig tilbakevendende diskusjon på instituttet. Er det for eksempel for mye struktur på seminarene, vil det komme klager fra studentene, og er det for lite struktur blir det også klaget på. Det er derfor behov for å ta en større diskusjon om seminarene.

De emneansvarlig savner en også felles instruks for seminarlederne. De vil også ha en diskusjon om hvilken rolle emneansvarlig skal ha her. Er det slik at emneansvarlige skal bidra til større oppfølging

av seminarlederne? Skal seminarlederne være undervisningsassistenter og bør emneansvarlig bli involvert mer i opplegget for seminarene? En innsigelse mot det siste er at det ikke er lagt inn i deres ressursregnskap som emneansvarlig. De timene som er lagt til denne oppgaven er beregnet brukt til andre saker, og det er ikke lagt inn ekstra tid i ressursregnskapet til en slik oppfølging. En mulighet for å få mer oppfølging av seminarlederne, mer overvåking av hva som foregår i seminarene, og mer struktur på dem, er å ansette en egen koordinator for seminarlederne.

Emneansvarlige mener at seminarene som sosial arena for studentene kanskje er like viktige som den faglige delen. Det er viktig å ha et forum der studentene kan bli kjent med hverandre, og seminarene kan fungere slik. For eksempel viser det seg at når studentene blir fulgt opp med mail når de ikke møter på seminarene, kommer de gjerne tilbake som deltakere på seminarene.

Avsluttende kommentarer.

Både studenter, seminarledere og emneansvarlig er opptatt av at seminarene skal være en viktig del av undervisningstilbudet på instituttet. De anerkjenner også at seminarene har en viktig sosial funksjon. Spesielt er dette viktig i Coronatiden der seminarundervisning er den eneste fysiske undervisningen som tilbys.

Som programsenior er jeg kjent med det arbeidet som har foregått nå i høst for å forbedre seminarene, og det store arbeidet universitetslektoren har gjort. Det kan se ut til at det trenges mer avklaring i hva hensikten med seminarene skal være. Dette er viktig både for studenter, seminarledere og emneansvarlige. Er det viktigst å få studentene til å lese pensum, eller skal det være et fora der studentene kan bruke kunnskapen fra faget? Eller trenger de mer skrivetrening? Bør emneansvarlig involveres mer enn det de allerede gjør i seminarundervisningen? Ulike typer seminar er prøvd ut nå i høst. Det er viktig å oppsummere kunnskapen derfra.

Det er også behov for en større avklaring i hva som ligger i seminarlederrollen, og hvordan de skal fordele sin arbeidstid. Hva er deres oppgaver som seminarledere? De trenger en klar arbeidsinstruks og et sted å gå for å kunne diskutere de utfordringene de møter. Ikke minst er det viktig at de får en klar instruks i hvordan de skal forholde seg til studenter som trenger hjelp, og hvem som har ansvar for å følge opp slike problemer.

Det kan også være viktig at studentene tidlig i studiet får vite hva som forventes av dem som studenter. For nye studenter er ofte videregående skole den eneste erfaringen de har fra undervisningssituasjoner. Deres forventninger til seminarene er deretter.